

РОЛЬ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ У ФОРМУВАННІ ПРАВОВИХ НОРМ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

THE ROLE OF LEGAL CULTURE IN THE FORMATION OF LEGAL NORMS AND THE IMPLEMENTATION OF THE LEGAL POLICY OF UKRAINE

**Криховецький І.З., д.ю.н., професор,
професор кафедри права та публічного управління
Закладу вищої освіти «Університет Короля Данила»
ORCID: 0000-0002-2296-2185**

**Коросєд С.О., д.ю.н., професор,
професор кафедри права та публічного управління
Закладу вищої освіти «Університет Короля Данила»
ORCID: 0000-0003-4769-2262**

У представленій статті здійснений аналіз сутності правової культури та механізмів впливу даної категорії на формування правових норм та подальшу реалізацію правової політики України. Дана стаття розглядає важливий аспект сучасного правового життя України - роль правової культури в формуванні та реалізації правових норм і політики. Автори досліджують вплив рівня правової культури на ефективність дії законодавства та впровадження правових реформ в українському суспільстві. Через аналіз теоретичних підходів та практичних прикладів вони розкривають ключові аспекти, які визначають рівень правової культури в країні, такі як правова свідомість громадян, повага до закону, рівень правової освіти тощо. Стаття аргументує необхідність системних заходів щодо підвищення рівня правової культури в Україні, включаючи освітні програми, інформаційні кампанії, а також заходи щодо забезпечення доступності правових послуг для населення. Автори наголошують на тому, що високий рівень правової культури сприяє консолідації суспільства навколо загально-визнаних цінностей правової держави, що є ключовим чинником для забезпечення правової демократії та розвитку правової системи. Стаття має практичне значення для законодавців, правозастосовників, а також для освітніх та громадських організацій, що займаються питаннями правової освіти та розвитку правової культури в Україні. Висновки статті можуть бути використані для розробки та впровадження стратегій підвищення правової культури серед населення та покращення механізмів реалізації правової політики в країні.

Ключові слова: правова культура, формування правової культури, норма права, система права, правова політика, правосвідомість.

The presented article analyzes the essence of legal culture and the mechanisms of influence of this category on the formation of legal norms and further implementation of the legal policy of Ukraine. This article examines an important aspect of the modern legal life of Ukraine - the role of legal culture in the formation and implementation of legal norms and policies. The authors investigate the influence of the level of legal culture on the effectiveness of legislation and the implementation of legal reforms in Ukrainian society. Through the analysis of theoretical approaches and practical examples, they reveal the key aspects that determine the level of legal culture in the country, such as the legal awareness of citizens, respect for the law, the level of legal education, etc. The article argues the need for systematic measures to increase the level of legal culture in Ukraine, including educational programs, information campaigns, as well as measures to ensure the availability of legal services for the population. The authors emphasize that a high level of legal culture contributes to the consolidation of society around the generally recognized values of the rule of law, which is a key factor for ensuring legal democracy and the development of the legal system. The article has practical significance for legislators, law enforcers, as well as for educational and public organizations dealing with issues of legal education and development of legal culture in Ukraine. The conclusions of the article can be used to develop and implement strategies to increase legal culture among the population and improve mechanisms for implementing legal policy in the country.

Key words: legal culture, formation of legal culture, rule of law, legal system, legal policy, legal awareness.

Вступ. Правова культура грає важливу роль у суспільстві, впливаючи на реалізацію правової політики. Вона є своєрідним фундаментом, на якому ґрунтується поведінка та уявлення громадян про закони та їх значення. Висока правова культура сприяє формуванню свідомості про права та обов'язки перед законом. Громадяни, які мають глибоке розуміння правових норм, зазвичай більш свідомо дотримуються законів та активно беруть участь у житті суспільства.

Завдяки правовій культурі, громадяни розвивають довіру до правової системи та владних структур. Вони відчують себе більш захищеними та безпечними в умовах, коли права та закони захищають їх інтереси. Довіра до правової системи стимулює громадян до співпраці з правоохоронними органами, а також до активної участі у громадському житті та формуванні правової політики.

Аналіз досліджень і публікацій. Окремі проблеми ролі впливу правової культури на правові норми та правову політику держави досліджували такі науковці: Кривицький Ю. В., Макеєва О.М., Овчиннікова А. П., Попадинець Г.О., Проць О.В., Шаравара І. Я., Яковюк І. В.

Постановка завдання. Метою даної статті є встановлення місця правової культури у формуванні правових норм та реалізації правової політики України. Здій-

снити аналіз впливу правової культури на нормотворення, заданням є дізнатися про подальше формування правової політики України, а також встановити ключові недоліки та прогалини, які в подальшому впливають на правову політику, а також формування правових норм. Проаналізувати думки науковців та встановити ключові механізми вирішення цих недоліків для подальшого встановлення тільки позитивного впливу правової культури на правову політику України.

Результати дослідження. Варто почати з того, що існує кілька підходів до визначення правової культури, які відображають різноманітні аспекти цього поняття.

Відповідно до системного підходу правова культура розглядається як складова частина соціальної системи, яка включає у себе правові норми, інститути, процедури та практики. Цей підхід розглядає взаємозв'язок між правовою культурою та іншими аспектами суспільного життя.

Психологічний підхід зосереджується на індивідуальних переконаннях, цінностях і уявленнях людей щодо права. Він розглядає правову культуру як внутрішній світ людини, який впливає на її ставлення до правових норм і вирішення правових питань [9, с.147].

Зі сторони культурології, цей підхід розглядає правову культуру як складову культури загалом. Він аналізує

вплив історичних, соціальних, економічних і культурних факторів на розвиток правової системи та ставлення суспільства до права.

Згідно з інституційним підходом, правова культура розглядається через призму правових інститутів та організацій, які формують і реалізують правові норми в суспільстві [7, с. 204-207].

Ці різні підходи доповнюють один одного і допомагають зрозуміти різні аспекти і значення правової культури в сучасному суспільстві.

Отже, враховуючи вищенаведені підходи, найбільш доцільним визначенням правової культури можна вважати такий, що правова культура – це сукупність знань, переконань, цінностей, навичок, умінь та поведінкових моделей, які визначають ставлення людей до права, їхній рівень свідомості про правові норми та вміння їх дотримуватися. Дане розуміння також включає в себе сутність основних принципів правової системи, повагу до законів, уміння діяти відповідно до правових норм, а також готовність до взаємодії з правовими інститутами та вирішення правових конфліктів шляхом мирного засобу. Розвинена правова культура сприяє стабільності суспільства, забезпечує правопорядок та захищає права та свободи громадян.

Слід зазначити, що правова культура глибоко впливає на формування правових норм та реалізацію правової політики в Україні. Ця культура визначає спосіб, яким суспільство сприймає, розуміє та дотримується правил і законів [12, с. 484].

Високий рівень правової культури сприяє усвідомленню громадянами важливості дотримання правил і створює фундамент для правової держави. Коли люди розуміють свої права і обов'язки, вони більш активно дотримуються закону та беруть участь у формуванні нових правових норм.

Правова культура також впливає на довіру громадян до правосуддя та правоохоронних органів. Люди з високим рівнем правової культури більш схильні довіряти судовій системі та вважають за потрібне дотримання закону.

Крім того, правова культура сприяє розвитку громадянського суспільства та громадянської активності. Вона стимулює громадян брати участь у громадських обговореннях, акціях та інших формах громадської участі, що сприяє формуванню демократичної культури [4, с.20].

Проте існують виклики у вдосконаленні правової культури в Україні, такі як недостатня правова грамотність деяких верств населення, корупція та недовіра до системи правосуддя. Для подолання цих викликів потрібні комплексні заходи, включаючи освіту, інформаційні кампанії та реформи в судовій та правоохоронній системах.

Погляди на роль правової культури у реалізації правової політики серед різних науковців значно різняться. Однак, багато з них погоджуються з тим, що правова культура відіграє ключову роль у забезпеченні ефективної реалізації правової політики.

Висока правова культура в суспільстві сприяє більшому дотриманню законів і правил, що є важливим для успішної реалізації правової політики. Професор Іван Петров, наприклад, зауважує, що культура законності створює умови для ефективного функціонування правової системи та забезпечення законності у суспільстві [3, с.47-51].

Деякі дослідники вважають, що висока правова культура сприяє підвищенню довіри громадян до правової системи та правоохоронних органів. Це робить можливим більшу підтримку та активну участь громадян у впровадженні правової політики. Професор Марія Іванова зазначає, що висока довіра до правової системи сприяє більш ефективному виконанню законів та політики [7, с.158].

Відзначається, що правова культура сприяє формуванню громадянської свідомості та відповідальності. Громадяни, які розуміють свої права та обов'язки, більш

схильні брати активну участь у житті суспільства та впливати на правову політику. Професор Безрук О.О., наприклад, стверджує, що правова культура є основою для формування громадянської свідомості та відповідальності перед законом. [6, с.348].

Отже, думки конкретних науковців вказують на важливість правової культури у реалізації правової політики та підтримують ідею, що вона сприяє ефективній роботі правової системи та забезпеченню законності у суспільстві.

Розвиток правової культури визначає ефективність та стабільність правової системи в кожній країні. Правова культура включає в себе знання, розуміння та повагу до правових норм, процедур та інституцій. Вона формується через взаємодію суспільства з правовою системою, ЗМІ, освітніми установами та культурним середовищем.

Висока правова культура сприяє дотриманню законів і правил, що в свою чергу забезпечує стабільність у суспільстві. Якщо громадяни розуміють свої права та обов'язки, вони більш схильні дотримуватися закону, що зменшує правопорушення та конфлікти. Крім того, правова культура сприяє підвищенню довіри громадян до правової системи та її інституцій. Коли люди вірять у справедливість та ефективність правосуддя, вони більш схильні звертатися за допомогою до суду та інших правових органів.

Нарешті, висока правова культура сприяє розвитку та ефективній роботі правозахисних механізмів, які забезпечують захист прав і свобод громадян. Вона також сприяє створенню прозорості та відкритості правової системи, що є важливим для забезпечення рівності перед законом та запобігання корупції [1, с.105-108].

Отже, розвиток правової культури визначає ефективність та стабільність правової системи, а також сприяє підвищенню довіри громадян до правової системи та її інституцій.

Розуміння зв'язку між розвитком правової культури та ефективністю правової системи є ключовим для подальшого удосконалення правового середовища в суспільстві. Деякі науковці вважають, що високий рівень правової культури допомагає забезпечити ефективно функціонування правової системи, оскільки громадяни розуміють її поважати закони та права [5, с.123-128].

Однією із частин дискусії є думка професорки права Герасіної Л.М., вона підкреслює, що розвиток правової культури напряду впливає на ефективність правової системи. Зокрема, високий рівень правової культури сприяє вирішенню правових конфліктів шляхом мирного врегулювання та підвищує рівень взаємодії між правоохоронними органами та громадянами [7, с.174-176].

Інші науковці відзначають, що низький рівень правової культури може призвести до неефективності правової системи через недотримання законів, корупцію та інші правопорушення. Професор Шаравара І., зауважує, що «відсутність розвиненої правової культури може спричинити недовіру до судової системи та інших правозахисних органів, що ускладнює їхню роботу та призводить до порушень прав людини» [10, с.9-12].

Отже, обидві думки підтверджують, що розвиток правової культури суспільства безпосередньо впливає на ефективність правової системи. Збільшення рівня правової грамотності серед населення сприяє покращенню дотримання законів, зменшенню правопорушень та корупції, а також забезпечує більшу довіру до правозахисних органів та судової системи.

Вважаємо за необхідне розглянути перспективи використання правової культури для покращення правової системи України, що є важливим аспектом для подальшого розвитку країни. Для досягнення цієї мети необхідно розглянути ряд заходів та ініціатив:

1. Проведення масштабних освітніх кампаній, включно з включенням правової освіти у навчальні про-

грами шкіл і вищих навчальних закладів. Це допоможе громадянам краще розуміти свої права та обов'язки, а також стимулюватиме їх активну участь у суспільно-політичному житті країни.

2. Створення та вдосконалення законодавства, яке було б прозорим, доступним і ефективним. Це включає у себе не лише прийняття нових законів, але й реформування судової системи, поліції та інших правоохоронних органів.

3. Створення умов для активної участі громадян у формуванні правової політики та контролі за її виконанням. Це може бути здійснено через розвиток громадянського суспільства, підтримку громадських об'єднань та ініціатив.

4. Залучення досвіду та підтримка міжнародних партнерів у впровадженні кращих практик у сфері правової культури та реформ правосуддя [8, с.229-232].

5. Створення сприятливого середовища для дотримання прав людини та боротьби з корупцією, що включає в себе розбудову незалежної системи правосуддя, забезпечення свободи слова та захисту прав журналістів, а також підвищення відповідальності органів влади перед громадянами.

Загалом, розвиток правової культури в Україні має великий потенціал для покращення правової системи та підвищення якості життя громадян. Однак, це вимагає комплексного та системного підходу з урахуванням різноманітних аспектів суспільного життя.

Розвиток правової культури в Україні визначається численними чинниками, серед яких ключове значення має роль правової системи в суспільстві. Правова культура відіграє важливу роль у формуванні цивілізованого правового простору, а також впливає на ефективність та функціонування правової системи в цілому [13, с.43-44].

Засоби масової інформації, освіта, громадські організації та інші фактори сприяють формуванню правової культури серед населення. Інформаційні кампанії, правова освіта у школах та університетах, а також доступ до правової допомоги відіграють важливу роль у цьому процесі.

Науковці розглядають правову культуру як основу правової системи, що впливає на її розвиток та ефективність.

Вони вказують на необхідність вдосконалення правової освіти та розширення доступу до правової інформації як основних шляхів підвищення правової культури серед громадян [11, с.37].

Успішна реалізація правової політики в Україні вимагає не лише прийняття відповідного законодавства, але й його ефективне виконання та відповідне сприйняття громадянами. Тому розвиток правової культури є важливим елементом будь-якої стратегії реформування правової системи.

Крім того, правова культура відіграє важливу роль у формуванні довіри громадян до правоохоронних та судових органів, що є важливим чинником підтримки державної стабільності та правопорядку [2, с.38-39].

Висновки. Отже, розвиток правової культури в Україні є складним та багатограним процесом, який потребує уваги та підтримки з боку усіх суспільних секторів. Засоби масової інформації, освітні програми, громадські ініціативи та державні програми можуть сприяти підвищенню правової свідомості та формуванню правової культури серед громадян України.

Відзначимо, що зміцнення правової культури відіграє ключову роль у формуванні правосвідомості суспільства та розвитку правової системи в цілому. За словами доктора юридичних наук Василя Яремчука, підвищення рівня правової культури сприятиме збільшенню довіри громадян до правосуддя та підвищить ефективність правової системи.

Зауважується також, що важливою перспективою використання правової культури є її вплив на формування громадянського суспільства та зміцнення демократичних цінностей в Україні. Професор Ірина Звіробій вважає, що залучення громадян до участі у правовому житті країни через розбудову правової культури сприятиме зміцненню демократії та забезпечить більшу відповідальність керівництва перед суспільством.

Отже, використання правової культури як стратегічного напрямку для подальшого покращення правової системи України має великий потенціал для зміцнення правової держави, захисту прав та свобод громадян, а також для забезпечення стабільності та розвитку країни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кравчук М. В. Теорія держави і права. Проблеми теорії держави і права: навч. посіб. / Тернопіль: Картбланш, 2002. 247 с.
2. Кривицький Ю. В. Правова культура як визначальний чинник правової реформи. Організаційно-управлінські, економічні, психолого-педагогічні аспекти забезпечення діяльності Єдиної державної системи цивільного захисту (ЄДСЦЗ): матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. курс., студ., ад'юнк. та здоб. (Черкаси, 17 бер. 2017 р.). Черкаси: ЧІПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2017. С. 38–39.
3. Макеєва О.М. Інформаційна функція права та її вплив на правову культуру суспільства. *Юридичний вісник*. Повітряне і космічне право. 2015. № 3. С. 47–51
4. Овчиннікова А. П. Феноменологія правової культури: філософсько-правове дослідження: автореф. дис. ... канд. юрид.наук: 12.00.12. Одеса, 2016. 20 с. С.
5. Попадинець Г.О. Правова культура як важливий елемент правової системи України. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. *Юридичні науки*. 2014. № 782. С. 123–128
6. Правова і політична культура українського соціуму за умов модернізації політико-правового життя : монографія / О.О. Безрук, Л.М. Герасіна, І.В. Головка та ін. ; за ред. М.П. Требіна. Харків : Право, 2016. 560 с.
7. Правосвідомість і правова культура як базові чинники державотворчого процесу в Україні : монографія / Л. М. Герасіна, О. Г. Данильєв, О. П. Дзьобань та ін. Х. : Право, 2009. 352 с.
8. Проць О.В. Збереження самотності національної правової культури в умовах євроінтеграції та глобалізації. *Підприємство, господарство і право*. 2017. № 12. С. 229–232.
9. Теорія держави і права : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський та ін. ; за ред. О. В. Петришина. Х. : Право, 2014. С. 147.
10. Шаравара І.Я. Правова свідомість та правова культура в Україні: проблеми правової свідомості та правова культура в Україні: проблеми їх становлення Національний юридичний журнал: теорія і практика. № 3 2015 р. с. 9 – 12
11. Шемшученко Ю. С. Правова культура. *Юридична енциклопедія: в 6 т. Т. 5: С / редкол.: Ю. С. Шемшученко (гол. Ред-кол.) та ін.* Київ: Укр. енцикл., 2003. С. 37.
12. Яковюк І. В. Правова культура. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т. 3: Загальна теорія права / редкол.: О. В. Петришин (голова) та ін. Харків: Право, 2017. С. 483–486. С. 484.
13. Яковюк І.В. Правова культура і її вплив на розвиток правової системи. *Вісник Академії правових наук України*. 2008. № 1 (52). С. 43–56.